

Такім чынам, у творчасці Уладзіслава Ахроменкі і Максіма Клімковіча інтэртэкстуальнасць мае статус эстэтычнай дамінанты.

Літаратура

1. Genette, G. Palimpsestes: la littérature au second degré. – Paris: “Éditions du Seuil”, 1982. – 468 p.
2. Zuriene, S. Виды интертекстем, их функции и роль в создании когерентности дискурса Т. Толстой (на материале сборника рассказов «Изюм») // <http://www.senoji.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/didaktinelingvistika/2005/zuriene.pdf>
3. Андреева, А. А. Интертекст в тексте: попытка интерпретации // http://mail.lib.sfu-kras.ru/ft/ft/_articles/0088629.pdf
4. Грищенко, А. С. Идиостиль Николая Моршена: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 2008. – 22 с.
5. Дядечко, Л. П. Лингвистическая характеристика цитат-реминисценций в современном русском языке: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Киев, 1989. – 16 с.
6. Егорова, Д. Художественный дискурс постмодернизма / Д. Егорова // http://www.zyrtel.narod.ru/print/4_postmodernizm_print.htm
7. Жилинская, А. С. Интертекстуальность как объект лингвистических исследований // Ученые записки ТНУ им. В. И. Вернадского. Серия «Филология». – 2005. – Т. 18 (57). – № 1. – С. 71-75.
8. Кожевникова, Н. А. Цитаты в литературе российского зарубежья // Литературный текст: проблемы и методы исследования: «Свое» и «чужое» слово в художественном тексте: Сб. науч. тр. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 1999. – Вып. V. // http://uchcom.botik.ru/az/lit/coll/litext5/05_kozh.htm
9. Лексикон неонклассики. Художественно-эстетическая культура XX века. / Под ред. В. В. Бычкова. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 607 с.
10. Фатеева, Н., Паршин, П. Интертекстуальность // Онлайн Энциклопедия «Кругосвет» // http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/INTERTEKSTUALNOST.html

Мацюхіна Т. Б. (Мінск)

ВОБРАЗНА-ВЫЯЎЛЕНЧЫЯ СРОДКІ ІМПРЭСІЯНІСТЫЧНАГА СТЫЛЮ М. БАГДАНОВІЧА

Тыповымі рысамі стылю М. Багдановіча, як вядома, з’яўляюцца лірызм, элегічнасць, лаканізм у выражэнні думкі, дынамізм развіцця дзеяння, паглыблены псіхалагізм, музычнасць імпрэсій і незвычайна-тонкая вобразна-выяўленчая змястоўнасць кожнай пейзажнай замалёўкі.

Вобразна-выяўленчыя сродкі імпрэсіяністычнага стылю М. Багдановіча – значны, неабходны пласт лексіка-сінтаксічнага ўзроўню ў

сістэме мовы твораў беларускага аўтара. Таму ў сінтэзе літаратурна-кніжных і фальклорна-песенных традыцый якраз і фарміруецца ўяўленне пра вобразны ўклад пейзажных замалёвак М. Багдановіча, творчую манеру пісьма аўтара. “Запомнім гэтую асаблівасць паэтычнай манеры Багдановіча – замяняць апісанні, карціны толькі асобнымі штрыхамі, дэталямі. Навакольны свет ва ўспрыманні паэта як бы раскладаецца на паасобныя моманты, імгненні, мігі; іменна яны складаюць змест Багдановічавых мініяцюр” [5, с. 72].

Пачуцці, выкліканыя сузіраннем наваколя, розняцца ў М. Багдановіча па сваёй тэматычнай дамінанце. У сувязі з гэтым колеравая палітра ў пейзажнай лірыцы паэта адыгрывае выключную ролю. Пры стварэнні імпрэсій паэт выкарыстоўвае разнастайныя вобразы прыроды ў неабмежаванай колеравай гаме, сярод якіх – вобраз ночы (“Ноч. Газніца гарыць, чырванее...”, “Ціха ўсё была на небе, зямлі і на сэрцы...”, “Ноч імглою сізай землю аблівае...”), зорак (“Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...”, “Прывет табе, жыццё на волі!..”, “Блішчыць у небе зор пасеў...”), месяца (“Над возерам”, “Вечар на захадзе ў попеле тушыць...”, “Зімовая дарога”).

У колеравай палітры М. Багдановіча пераважаюць срэбны (вершы “Над возерам”, “Зімовая дарога”, “Зімой”), залаты (“Маёвая песня”), белы (“Над возерам”, “Блішчыць у небе зор пасеў...”, “Зімой”) і, безумоўна, сіні (вершы “Ціха па мяккай траве...”, “Вечар на захадзе ў попеле тушыць...”, “Ціха па мяккай траве...”) колеры. “Традыцыйным з’яўляецца народна-песенны эпітэт *сіні*. *Сіні* нясе сімвалічнае значэнне холаду і разам з тым – спакою” [4, с. 18]. Так, эпітэты “маладзік бледна-сіні” [1, с. 65] і “сіняя даль” [1, с. 71] перадаюць адчуванне сцішанасці, раўнавагі.

Матыў “тугі, журбы і адзіноты” яскрава высвечваецца ў шэрым і, як ні дзіўна, залатым колерах (“Маёвая песня”, “Прывет табе, жыццё на волі!..”). Аўтар імпрэсій перадае сваё захапленне беларускімі краявідамі – полем (“Халоднай ноччу я ў шырокім, цёмным полі...”), лесам (“На небе месяц устаў зялёны...”), рэчкай (“Ціхі вечар; знікнула спякота...”).

Нярэдка М. Багдановіч звяртаецца і да свайго ўлюбёнага колеру – залатога, які пазначае прадмет, асобу ці з’яву прыкметаю велічнасці і ўрачыстасці, а разам з тым, здараецца, прадракае пагібель: *Навакол усё наветра // Ё струнах сонца залатых, – // Ён [матылёк – М. Т.] дрыжачымі крыламі // Звоніць ледзьве чутна ў іх* [1, с. 75].

Пры ўжыванні эпітэтаў М. Багдановіч не проста перадае толькі ім прадвызначаную якасць апісаных з’яў наваколя, але і выяўляе сваё ўласнае стаўленне да рэчаіснасці праз “праламленне” ад свайго псіхічнага стану, эмоцый. Таму не дзіўна, што індывідуальна-аўтарскія

эпітэты – пастаянная, нязменная адзнака імпрэсіяністычнага стылю М. Багдановіча (“песня салаўіная” – у вершы “Сэрца ные, сэрца кроіцца ад болю...”, “сп’яная мяцель” – у вершы “Завіруха”). У той жа час для М. Багдановіча ў найвышэйшай ступені характэрнае выкарыстанне народна-паэтычных эпітэтаў (“вечер буйны”, сонца краснае”, “ясная зарніца” – у імпрэсіі “Ціхі вечар; знікнула спякота...”; “буйны вечер” – у імпрэсіі “Напілося сонца са крыніц сцюдзёных...”; “чыстае поле” – у імпрэсіі “Сэрца ные, сэрца кроіцца ад болю...”).

Надзвычай вобразнымі і яркімі ў паэзіі М. Багдановіча лічацца складаныя эпітэты (“маладзёк бледна-сіні” – у імпрэсіі “ Вечар на захадзе ў попеле тушыць...”; “пацеркі жоўта-чырвоных агнёў – у імпрэсіі “Ціха па мяккай траве...”).

У аснове светапогляду М. Багдановіча – адухаўленне ветру і хмараў (“У небе – ля хмары грымотнай – празрыстая, лёгка хмара...”), сонца (“Напілося сонца са крыніц сцюдзёных...”), завеі (“Завіруха”).

Метафарычнасць – сэнсавызначальная рыса пейзажу М. Багдановіча ў мастацкай сістэме пачатку ХХ ст. Метафарычнасць мае пэўнае дачыненне да ўспрыняцця рэчаіснасці ў іншасказальным плане: *Узор прыгожы некных зор // Гарыць у цемні небасхіла; // Вада балот, стаўкоў, азёр // Яго ў глыбі сваёй адбіла* [1, с. 141]. Дынаміка ў перадачы пачуццяў ці стану героя дасягаецца аўтарам дзякуючы паўтору слоў (“у небе” – у імпрэсіі “Цёплы вечар, ціхі вечер, свежы стог...”), ужыванню дзеясловаў з вызначэннем формы ўспрыняцця рэчаіснасці (“бачу я”, чую” – у названай імпрэсіі).

Экспрэсіўнасць жа пейзажу, асабліва ў фінале імпрэсіі, – выяўляе важнасць адзінкавага, непаўторна-індывідуальнага, што характэрна не толькі для літаратурнага імпрэсіянізму, але і жывапіснага імпрэсіянізму. Шырокі дыяпазон вобразна-асацыятыўных сродкаў (эпітэт, метафара, адухаўленне і інш.) у вобразнай сістэме М. Багдановіча дае магчымасць дакладна зафіксаваць гульню святла з ценем, раскрыць своеасаблівае нюансаў, паўценняў, паўтонаў у характары, з’яве, прадмеце.

Выключная ўвага М. Багдановіча да структуры верша, яго рытму і рыфмы тлумачыцца аўтарскім поглядам на літаратурны імпрэсіянізм і, у прыватнасці, на паэтыку імпрэсіянізму. Паводле Г. Сінілы, “імпрэсіяністычныя фарбы, “малюнкі душы” яскрава бачны ў многіх вершах Багдановіча – напрыклад, такіх, як “Ціха па мяккай траве...”, “Дзесь у хмарах живуць павукі...”, “Дождж у полі і холад... Імгла...” і многіх іншых” [6, с. 7]. Менавіта ў гэтых вершах у першую чаргу вызначаюцца тыпова імпрэсіяністычныя рысы. Так, у імпрэсіі “Ціха па мяккай траве...” эпітэты “рэдка, правідны туман”, “цёмная, люстраная рака” раскрываюць нюансы светаўспрымання – першаснае

багдановічаўскае ўражанне ад блікаў на вадзе і іх адлюстраванне ў паветры. У вершы “Дзесь у хмарах жывуць павукі...” выяўляюцца тры асноўныя складнікі імпрэсій-замалёвак – аб’ект (павукі, што “жывуць у хмарах”), суб’ект (злосць як адмоўнае пачуццё), імпрэсіяністычны настрой (няпэўнасць і нявызначанасць у жыцці). Да таго ж М. Багдановіч інтэртэкстуальна раскрывае ў складанай метафары “...павукі, што снуюць павучыну дажджа” яшчэ і сімвалічнае значэнне паняцця “плесці павуціну”. Трэці з названых твораў (“Дождж у полі і холад... Імгла...”) уяўляе сабой цэласны кампазіцыйны малюнак, дзе лірычны суб’ект актыўна ўспрымае свет: *Цісне сэрца мне песня начная... // Хай жа голасна вецер спявае <...>* [1, с. 218]. У гэтай імпрэсіі ў поўнай меры раскрываюцца прычынна-выніковыя сувязі ў радзе вобразаў (“доля горкая” – “доля чорная”).

У імпрэсіях паэт ужывае рытарычны зваротак (вершы “Добрай ночы, зара-зараніца!..”, “Устань, навальніца, мкні нанова...”), што спрыяе раскрыццю сусветна-значных вобразаў свету, такіх, як ноч, навальніца. Так, у М. Багдановіча нямала замалёвак на тэму “ноч” (імпрэсіі “Вось і ноч. Нада мной заліліся слязамі нябёсы...”, “Ноч. Газніца гарыць, чырванее...”, “Ціха ўсё была на небе, зямлі і на сэрцы...”, “Ноч імглою сізай землю аблівае...”) і “вечар” (імпрэсіі “Месяц круглы ўстаў на небе...”, “Вечар на захадзе ў попеле тушыць...”).

Кожнай з імпрэсіяністычных замалёвак надаецца эфект пленэрнасці. Так, у імпрэсіі “Не блішчыць у час змяркання і ў глыбокай цемні ночы...” аўтар сцвярджае непаўторнасць асвятлення наваколля промнямі сонца: *...Калі на гэты камень упадзець праменне сонца, // Ўраз ён блісне дзіўна // І вясёлкавыя іскры рассыпаць пачне бясконца // Яркая, пераліўна* [1, с. 115]. М. Багдановіч раскрывае паняцце “святланоснасці” дзякуючы каляроваму эпітэту (“празрысты, светлы стоўп” – у імпрэсіі “Зімой”; “светлы шлях” – у імпрэсіі “Самнамбул”; “пыл светлы” – у імпрэсіі “цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...”).

М. Багдановіч, які апяваў “красу жывую” (“Свяча бліскучая зіе...”), перадае стан лірычнага суб’екта пры дапамозе лексіка-стылістычных сродкаў, напрыклад, градацыі: *Дробны дождж сячэ, ліеца; // Вецер злосна ў хату рвеца, // Ў полі стогнам аддаецца, // Стукне ў дзверы і акно – // Сэрца беднае заб’еца, // І адразу ў ім прагнеца, // І адразу скалыхнеца // Ўсё, што згінула даўно* [1, с. 69]. Градацыя – тыповая прыкмета імпрэсіяністычнага стылю М. Багдановіча: каб вызначыць пераход ад ніжэйшай да вышэйшай ступені ў развіцці дзеяння, паэт ужывае паўтор прэдыката пры наяўнасці полісіндэтана (у дадзеным выпадку – паўтор злучніка “і”): *І ўбачылі*

астры, што ўкруг іх – турма, // Ubачылі астры, што жыць ім – дарма, // I ўмерлі яны <...> [1, с. 195].

М. Багдановіч у імпрэсіях звяртаецца і да эліпсіса, каб выявіць пэўную ступень значнасці месца дзеяння: *Блішчыць у небе зор пасеў; // У полі – рунь і ў небе – рунь [1, с. 61].* Эліптычныя сказы выконваюць у замалёўках адрозныя па сваім змесце функцыі: 1) функцыю лаканічнага апісання (“На глухіх вулках – ноч глухая...”) 2) эматыўную функцыю (“Вы, панове, пазіраеце далёка...” 3) функцыю дынамізму (“Мы доўга плылі ў бурным моры...” 4) функцыю метрыка-рытмічнай арганізацыі (“Астры”).

Пейзажныя замалёўкі М. Багдановіча адметныя і трапнымі параўнаннямі. Яны грунтуюцца на вызначэнні падабенства ці адрознасці рысаў пэўнага асацыятыўнага аб’екта, а таксама на выяўленні сумежных па сэнсе паняццяў: *Свяча гарыць. З яе ліецца // За кропляй кропля, як раса <...> [1, с. 125].* Параўнанне можа характарызаваць і ступень выканання дзеяння: *I на крылах, цішэй ад вецярка, // Ё паветры мяккім, пекным наплыла ты // Пужліва, песня <...> [1, с. 178].* Таксама параўнанне перадае стан асобы ў яркай, вобразнай характарыстыцы: *Ёсць жыццё цяпер, як лёгкая завая [1, с. 235].*

Кальцавая кампазіцыя імпрэсій (“Ноч”, “Завіруха”) – дзейсны вобразна-выяўленчы сродак у візуальна-аўдыяльным афармленні вершаў, як і анафара (“Халоднай ноччу я ў шырокім, цёмным полі...”), якая падкрэслівае выключную ролю дзеяння, працэсу, стану. А аўтарскі зварот да інверсіі прадугледжвае акцэнт на хуткасных зменах у наваколлі і, у сваю чаргу, іх пераклічку з пачуццямі асобы ці агульным настроем верша: *Загрымелі ў хмарах гулка прывітанні, // I далёка буйны вецер іх разнёс. // Рынуліся хмары да ракі радзімай // I зліліся з ёю ліўнем кропель-слёз [1, с. 116].*

Найбольш частотнаўжывальнымі ў паэзіі М. Багдановіча з’яўляюцца назоўнікі (назоўнік “ноч” – у імпрэсіі “Над возерам”), спалучэнне назоўніка з прыназоўнікам (“у небе” – у імпрэсіі “Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...”), дзеясловы (форма дзеяслова 3-й асобы адзіночнага ліку будучага часу – “ўспомніць” – у імпрэсіі “Разрытая магіла”), займеннікі (займеннік “я” – у імпрэсіі “Ой, лясы-бары ды лугі-разлогі!..”) і прэдыкат (“я ведаю” – у імпрэсіі “Халоднай ноччу я ў шырокім, цёмным полі...”).

У творчай спадчыне М. Багдановіча сустракаюцца паэтызмы, якія надаюць меладычнай мове імпрэсій вышэйпамянёнага аўтара ўзвышана-ўзнёслы тон. “Паэтызмаў у беларускай песеннай лірыцы сустракаецца няшмат. Яны надаюць выказванню прыгажосць, узнёсласць і пэўную ўрачыстасць, ствараюць незвычайную атмасферу ў песенным радку” [2,

с. 102]. Так, у пейзажных замалёўках “Добрай ночы, зара-зараніца!..”, “Зімовая дарога”, “Зімой” ужываецца паэтызм “бомы”, а ў імпрэсіі “Была калісь пара: гучэла завіруха...” выкарыстаны паэтызм “скрыдлы духа”.

Паэт-імпрэсіяніст М. Багдановіч, творчы метады якога грунтаваўся на адухаўленні з’яў прыроды і наданні ім уласцівасцей чалавека, нярэдка праводзіў аналогіі паводле стану асобы (“Сумна мне, а ў сэрцы смутак ціха запявае...”), прыкмет, характэрных для наваколля (“Зімовая дарога”). Дзякуючы аналогіі як спосабу адлюстравання рэчаіснасці ў лірыцы М. Багдановіча распаўсюдзіўся паралелізм (Ўся ў слязах, дзяўчына...”).

Вялікую ролю ў пейзажных замалёўках паэта адыгрывае дзеяслоў. У пераважнай большасці М. Багдановіч выкарыстоўвае дзеясловы руху (“коні імчацца”, “уюцца дарожкі”, “лятуць сані” – у імпрэсіі “Зімовая дарога”; “ноч прахадзіла”, “плыў туман” – у імпрэсіі “Ціха па мяккай траве...”). Калі-нікалі сустракаюцца дзеясловы зменнага стану (“зоркі расцвілі” – у імпрэсіі “Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...”; “хмары чырванелі” – у імпрэсіі “У небе – ля хмары грымотнай – празрыстая, лёгка хмара...”; “пабляднее золак” – у імпрэсіі “Прывет табе, жыццё на волі!..”).

Несумненна, суб’ектыўна-аб’ектыўнае ўспрыманне рэчаіснасці раскрывае імпрэсіяністычны светапогляд, паколькі імпрэсіяністы – і, без сумніву, сам М. Багдановіч – у сваіх пейзажных замалёўках у поўнай меры спалучаюць яснасць, дакладнасць у абмалёўцы вобразаў і шырыню памкненняў пры іх стварэнні ў колеравай палітры.

Такім чынам, вобразна-выяўленчыя сродкі (эпітэт, адухаўленне, метафара, параўнанне; градацыя, паралелізм, інверсія, эліпсис і інш.), да якіх звяртаецца паэт, ствараюць фон для фарміравання імпрэсіяністычнага стылю малюнкаў-успамінаў, эскізаў прыроды, элегічных нацюрнаў-“імгненняў”. Яны раскрываюць ролю перажыванняў, эмоцый, настрою лірычнага героя ў знешнім свеце. Таму псіхічны стан асобы не застаецца незаўважаным М. Багдановічам. “Каб надаць канкрэтнасці сваім псіхічным перажыванням, ён [лірык – М. Т.] заўсёды зварачаецца да знадворнага сьвету. Ён робіць гэта, па-першае, тады, калі гэты псіхічны стан выклікан знадворнымі з’явамі і неразлучны з імі. Такой з’яўляецца лірыка знадворных уражанняў” [3, с. 8].

Імпрэсіяністычны стыль пейзажных замалёвак М. Багдановіча адметны, выразна-акрэслены і перадае нормы лексіка-семантычнага і сінтаксічнага ўзроўня ў сістэме мовы першай трэці XX стагоддзя. А

паэтычныя вобразы паэта – неабходны элемент пры пабудове кожнай імпрэсіі ў калейдаскопе падзей, абставінаў, матываў.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – Т. 1 : Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды. – 752 с.
2. Бароўская І. А. Беларуская песенная лірыка (моўна-выяўленчая сістэма вобразнасці) : Вучэбны дапаможнік для студэнтаў філалагічных спецыяльнасцей устаноў, якія забяспечваюць атрыманне вышэйшай адукацыі / І. А. Бароўская – Гомель : УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны”, 2004. – 186 с.
3. Барычэўскі А. І. Паэтыка літаратурных жанраў / Апрац. У. Дзяржынскі. – Мн.: Беларус. дзярж. выд-ва, 1927.
4. Ганчарова-Цынкевіч Т. У. Гармонія прыгажосці і красы ў паэзіі М. Багдановіча: з назіранняў над эпітэтам / Т. У. Ганчарова-Цынкевіч // Куляшоўскія чытанні : мат-лы Міжнар. навук.-практ. канф. (Магілёў, 24 красавіка 2009). – Магілёў : УА “МДУ імя А. А. Куляшова”, 2009. – С. 17-19.
5. Навуменка І. Максім Багдановіч / І. Я. Навуменка. – Мінск : Беларус. навука, 2004. – 227 с.
6. Сініла Г. В. Максім Багдановіч як перакладчык заходнееўрапейскай паэзіі / Г. В. Сініла // Весн. Беларус. дзярж. ун-та. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагагіка. – 1991. – №3. – С. 3-9.

Мятліцкая Г. М. (Мінск)

НАТУРФІЛАСОФСКАЯ СТЫХІЯ ЗЯМЛІ Ў ПАЭЗІІ ЯЎГЕНІІ ЯНІШЧЫЦ

Філасофскія вучэнні найбольш значных прадстаўнікоў антычнасці (Геракліта, Дэмакрыта, Платона, Арыстоцеля, Эпікура, Лукрэцыя) звязаны з вытлумачэннем прыроды як адзінага цэлага. Наогул, гэта была філасофія прыроды, або натурфіласофія. “Прырода – адухаўляецца, абагаўляецца. Кожная рэч разглядаецца ў яе шматлікіх сувязях з першаэлементамі космасу. Натурфілосафы спалучалі разумную чалавечую душу з “духам прыроды”, развівалі ідэю пра тое, што ў душы кожнага чалавека люструецца Сусветная Душа (Бог)” [4, с. 265]. Натурфіласофія стала першай гістарычнай формай філасофіі. У далейшым яна атрымала назву фізіка, навука аб прыродзе.

Існавала ўяўленне пра чатыры стыхіі (элементы) як першапачатковыя субстанцыі, з якіх утвораны Сусвет і чалавек (натурфіласофская канцэпцыя аб паралелізме макракосмасу і мікракосмасу). Так, “Арыстоцель лічыў асноўнымі пачаткамі свету чатыры стыхіі: зямлю, ваду, агонь і паветра. Да такой жа думкі схіляліся